

Den svenska tidegården

Att tidegården är en faktor i svenskt gudstjänstliv och andaktsliv sedan några årtionden är väl känt. Ett litet försök att kartlägga dess utbredning gjordes under våren 1961, och resultatet av undersökningen skall här redovisas i korthet.

Först en summarisk återblick på de kyrkomusikaliska reformsträvandena under 1900-talets första decennier i den mån de gällde tidegården. 1914 års förslag till *Vesperale*, som kom till användning i viss utsträckning, innehöll festgudstjänster för kyrkoåret. *Vesperalet* förutsatte en flerstämmig kör, och musiken till de antifoner med psalmodi som ingick i varje gudstjänst var i de flesta fall rytmiskt och tonalt moderniserade. *Vesperalet* 1925 ville ge en form för daglig andakt. Musiken var här rent gregoriansk. Så är även fallet i *Den Svenska Mässboken*, del II, som bl. a. upptar psaltarpsalmer för morgon- och aftonbön med *Benedictus* resp. *Magnificat*.

När Arthur Adell och Knut Peters år 1924 utgav häftet *Evangelisk Tidegård*, var det — liksom betr. de ovannämnda böckerna — för att tillgodose ett kyrkomusikaliskt behov. Snart nog utgav de särskilda häften till tidebönerna, för att församlingarna skulle kunna följa med, vilket blev upptakten till något nytt i svenskt gudstjänstliv: den lästa tidegården. Utgivarna av *Evangelisk Tidegård* har många gånger understrukit, att de ingalunda förutsett denna utveckling.

Bruket av den lästa tidegården är något som vuxit fram, och det är i denna form som tidegården slagit igenom. År 1934 utgavs *Veckans Tideböner* och 10 år senare förelåg ett fullständigt brevium, *Den Svenska Tidegården*, innehållande såväl veckans som kyrkoårets tideböner. År 1949 utkom *Det Svenska Antifonalet I* med musiken till veckans tideböner och 1959 del II, kyrkoårtsdelen av antifonalet. Dessa båda böcker hade föregåtts av en hel rad häften sedan 1924.

Då det gäller tidebönens regelbundna utövning är det sålunda den lästa tidegården som dominerar. Väsentligt för tidegårdens ställning är dess starka förankring hos lekmännen. Utom att den är en utmärkt form för den enskilda andakten och för husandakten är ju tidegården framför allt en gudstjänst för kyrkan. Varken prästens eller organistens medverkan är emellertid nödvändig, utan tidegården kan helt bäras upp av lekmän, som här får tillfälle att vara liturgiskt aktiva och myndiga i sin kyrka. Trots att den sjungna tidegården härigenom kommit på andra plats, är det viktigt för bevarandet av dess bönekaraktär, att man är väl förtrogen med bönernas textinnehåll, när man börjar sjunga den.

Till grund för min redogörelse för tidegårdens ställning 1961 ligger en enkät, som gjordes under våren. Jag vill starkt understryka, att det inte var fråga om någon gallupundersökning. Enkäten gjor-

des av en enskild person utan ett gallup-institutts resurser. Vidare är de tillfrågade inte slumpvis utvalda, utan genom kontakter över hela landet har jag försökt att gå direkt på dem, som använder tidegården. Urvalets art gör sålunda, att det siffermaterial som framkommit, inte kan bearbetas statistiskt. Med stöd av svaren kan man ge belägg för förekomsten av tidegårdens bruk och möjligen avläsa vissa tendenser, men siffrorna får tas med reservation.

I enkäten är det enskilda bruket av tidegården givetvis inte medtaget. Man misstar sig emellertid nog inte, om man säger, att tidegården i rätt stor utsträckning används i den dagliga enskilda andakten, även där den inte förekommer offentligt i församlinglivet.

Bortåt 370 personer är tillfrågade och drygt 310 svar har ingått. Av de ingångna svaren är en mycket liten procent av förklarliga skäl helt negativa. Enkäten tar sikte dels på olika kyrkliga stiftelser, dels på församlingar. En undersökning av användningen av Den Svenska Mässbokens andra del har huvudsakligen begränsats till ett av kyrkosångsförbunden. Resultatets tillförlitlighet inskränks också av den svaghet som alltid vidlåder ett frågeformulär: frågorna kan vara otillfredsställande avfattade och svaren oklara.

Som en sammanfattning skall redan här sägas, att jag inte har kunnat registrera några uppseendeväckande nyheter, utan svaren förefaller endast vara en bekräftelse på en sakta fortgående utveckling av tendenser, som erfarenhetsmässigt kunnat iakttagas tidigare.

Som första punkt har enkäten upptagit frågan huruvida tidegård regelbun-

det förekommer i kyrkan (kapellet). En kategori för sig bildar de *kyrkor, där daglig tidegård bedes*. Med hänsyn till min osäkra metod är siffran 30 troligen för liten. Här är det naturligt att de kyrkliga stiftelserna går i spetsen med flera dagliga tideböner, från 5 till en daglig. Hit hör systraskapen i Malmö och Uppsala med 5, studentkyrkorna i Uppsala och Lund med 4, Hjelmserysdstiftelsen 3, diakonianstalterna i Stockholm och Uppsala 2 samt 4–5 stiftsgårdar med 2–1. Fem av våra domkyrkor, nämligen Uppsala, Lunds, Växjö, Strängnäs och Luleå, samt ett 25-tal andra kyrkor, främst i städerna, men här och var också på landsbygden, har daglig tidegård, vanligen en gång, i några fall 3 gånger dagligen. Ser man på frekvensen av de olika tiderna kommer completoriet på första plats, därefter sexten, tätt följd av laudes.

Bland kyrkor, som har tidebön en eller ett par gånger i veckan återfinns 4 domkyrkor med en tidebön, 27 stadskyrkor och 10 landskyrkor, och completoriet är som väntat den vanligaste tidebönen. Det antal kyrkor med regelbunden, inklusive daglig tidebön, som jag lyckats uppspåra, är 70. Utom dessa finns också kyrkor, där man endast sommartid eller bara under terminerna använder tidegården regelbundet en eller ett par gånger i veckan. De förra utgör ett 10-tal. En församling rapporterar vesper varje kväll under tiden maj–september. I åtskilliga fall används completoriet som helgmålsbön.

En tredje kategori utgörs av de kyrkor, där tidegård förekommer tillfälligt. Hit hör också de kyrkor, där man ibland utbyter aftonsången mot completorium

enligt den möjlighet, som vår kyrkohandbok erbjuder. På högtidsdagar såsom Påskdagen, Pingstdagen och Kristi Himmelfärdsdag förekommer på flera ställen sjungen matutin i stället för ottesång. Även vid aftongudstjänster förekommer sjungen tidegård. I samband med retreat, kyrkodagar och liknande samlingar är det naturligt att förlägga den dagliga andakten i kyrkan och ha den i tidebörens form.

Att tidegården används i konfirmandundervisningen i stor omfattning är ingen nyhet. Det bekräftas bl. a. av upplagesiffrorna för Tideböner för ungdom, som nått det högsta talet, hittills 65.000 ex. En sagesman i Visby stift håller för troligt, att 45 % av konfirmandlärarna i stiftet använder denna bok i sin undervisning. Eftersom boken finns tillgänglig på många håll, kommer den till användning även bland andra grupper, exempelvis i kyrkobrödrasamlingar, bibelstudiegrupper men främst givetvis i det ordinarie konfirmand- och ungdomsarbetet. Ofta avslutas varje sammankomst med tidebön liksom även särskilt anordnade ungdomsaftnar. Det förekommer, att konfirmandernas dagliga morgonbön sker i kyrkan. Även ungdomsaftnar kan avslutas med kyrkvandring och completorium i kyrkan. Även vid idrottsläger rapporteras boken ha kommit till användning.

I skolans morgonbön används tidegården och då oftast regelbundet en eller två gånger i veckan under ledning av såväl kantorer som präster. Här används företrädesvis Tideböner för ungdom och den form av tidebön som finns i Brundin — Sturfelts Morgonandakter. Bland skolungdom i övrigt har tidegården ett

av sina starkaste fästen i gymnasiströrelsen. I en församling förekommer, att KGF ansvarar för en aftonbön i veckan i kyrkan, i en annan att gymnasisterna samlas till sext varje dag under skoltiden. Vid gymnasistmötena torde completoriet vara en vanlig form för aftonbön.

Bland ungdom kommer givetvis Tideböner för ungdom främst till användning. På något håll förekommer att konfirmanderna får var sitt exemplar. Vid ungdomssamlingar använder man gärna RKU:s sångbok "Kom med och sjung", som innehåller completorium för söndagen. Denna bok som utgått i 11.000 ex. brukar leda över till Kyrkans Aftonbön. Arvidssons-Bentzers Bönbok för ungdom innehåller både laudes och completorium, liksom Wessmans Kom med och sjung. På en del håll använder man särtryck av completorium eller laudes, varvid man hämtat ordningen oavkortad, någon gång förkortad, från Den Svenska Tidegården.

Tidegården förekommer även i annat församlingsarbete än ungdomsarbetet. Från elva församlingar rapporteras, att tidegården använts i syföreningarna. Vid ett tillfälle lästes i Uppsala domkyrka sexten av c:a 800 deltagare i en syföreningsdag. I 4 församlingar har tidegården kommit till användning bland kyrkobröderna. Från ett 20-tal platser uppges att tidegården används som avslutning i studiearbete såsom besöksgrupper, kyrkospelsgrupper, söndagsskollärarkollegier o. d. I åtminstone två kyrkokörer avslutas övningarna med att man går över till kyrkan och läser completoriet.

Beträffande *den sjungna tidegården* torde regeln vara den, att där man flitigt

brukar regelbunden tidegård, infinner sig ett behov att sjunga tidegården, delvis eller i sin helhet. Det synes vara vanligt, att redan då man börjar införa tidegården, de fasta partierna sjunges, såsom versiklarna och responsoriet i dina händer. Det Svenska Antifonalet del I synes vara i bruk på åtminstone 45 platser och tycks företrädesvis användas av den icke speciellt körtränade delen av församlingen. Del II av Det Sv. Antifonalet förutsätter i högre grad än del I en kör. Denna del har jag lyckats lokalisera till 21 platser, varav 4 stiftelser. Självfallet utnyttjas båda delarna maximalt vid Laurentius Petri Sällskapets studiekonvent, sommarkonvent och övrigt studiearbete. Ett par av kyrkosångsförbunden använder Antifonalets båda delar. I ett kyrkosångsförbund sjunges sedan flera år vid varje kyrkosångshögtid söndagens laudes. Det finns också belägg för att man vid kontraktskyrkosångsdag använt Antifonale del II. Att kyrkokörerna sjunger matutin på vissa högtidsdagar är redan nämnt. Den Svenska Mässboken del II, som närmast representerar linjen från Vespéralena 1914 och 1925 och börjar från den musikaliska sidan av tidegården, har givetvis sin huvudsakliga användning bland kyrkokörerna. Dess form för aftonbön får ofta bilda avslutning på musikkonventstjänster. I ett av de norrländska kyrkosångsförbunden, det enda från vilket några siffror varit tillgängliga, används Mässboken del II av ung. 50 % av körerna.

Till frågan om tidegårdens utbredning hör också utbildningsmöjligheterna. Medan dessa för 20 år sedan måste anses synnerligen otillfredställande — det gäl-

ler såväl präst- som kyrkomusikerutbildningen —, så är läget i dag ett helt annat. En teolog, som fullbordat sina studier i Uppsala, har deltagit i 125 tim. liturgisk sång. Under den termin som den s. k. praktiken pågår, sjunges 2 gånger i veckan morgonbön efter Mässbokens ordning, och vid själva undervisningen genomgås större delen av Mässboken, del II. I Lund blir motsvarande utbildning 82 timmar. Här används utom de båda mässböckerna även Antifonale I (tidebönerna för lördag och söndag) i undervisningen. Vid Musikhögskolan har undervisningen på senare år legat i stöpsleven, men här torde tillkomsten av det kyrkomusikaliska institutet komma att betyda en intensifiering och fördjupning av kyrkomusikernas utbildning i gregoriansk sång. Vid de s. k. stiftsexamina ("organist- och kantorsexamen") läggs numera stor vikt inte bara vid examinandernas förmåga att själva sjunga eller psalmodiera utan också vid förmågan att instruera och leda kören i gregoriansk sång. Vidare fordras kännedom om kyrkotonarterna, psalmodiens struktur etc. Kunskaperna tillämpas vid gudstjänster, inte bara i lärosalen. Vid utbildningen av kyrkokantorer får examinanderna övning i att leda tidegården, särskilt kompletteriet.

Här kan också nämnas de talrika kurser, som anordnas i kyrkomusikerorganisationernas regi. Framför allt vill man då nämna Laurentius Petri Sällskapets sommarkonvent samt de senare årens studiekonvent och permanenta symposier, som varit ett studiearbete på högsta akademiska nivå.

Gudrun Zethelius